

1026 2026

MIL·LENARI
D CERVERA

Cervera, any 1026

Durant tot l'any 2026 Cervera celebrarà el seu Mil·lenari. Es commemora la concessió de la carta de poblament atorgada l'1 de febrer de 1026 pels comtes de Barcelona –la comtessa Ermessenda de Carcassona, el seu fill Berenguer Ramon I i la seva esposa Sança– a tres famílies aristocràtiques que, pel seu compte, s'havien instal·lat prèviament al puig ja llavors anomenat Cervera.

Veurem en aquest dossier que, abans del 1026, a Cervera i a les seves immediacions hi ha restes d'antics poblements, els quals corresponen a les èpoques prehistòrica, ibèrica, romana i visigòtica. Per tant, l'any 1026 constitueix una data de referència en la història de Cervera. Podem considerar que és data de la fundació oficial de l'assentament: primer una torre, després un castell i així anà creixent el nucli fins convertir-se en una vila. Poblament, el de començaments del segle XI, que ja seria ininterromput fins la nostra actualitat: mil anys. De manera que no es

produeix la fundació sobtada de tot un nucli urbà, ni es configura de manera immediata una comunitat plenament estructurada, ni una població passa de mans sarraïnes a mans cristianes, sinó que és aleshores quan un espai fins llavors situat en els marges dels comtats cristians del nord-est de la Península entra formalment dins l'òrbita del poder comtal.

Aquest dossier s'inscriu en el context de la commemoració del mil·lenari d'aquell acte i té com a objectiu situar-lo en el seu marc històric precís, explicant-ne el significat i les implicacions sense caure en relats llegendaris fundacionals ni en interpretacions grandiloqüents. Es tracta d'oferir una aproximació rigorosa i accessible a un moment clau, el del naixement de Cervera, la continuïtat del poblament i la construcció d'una vila que seria estratègica i important en les estructures polítiques, socials i territorials de la Catalunya medieval.

Cervera abans de Cervera

Miquel Pol, Pere Miret i Sabina Vall

Dels primers pobladors prehistòrics d'aquestes contrades en tenim ben poca informació. Els coneixem, però, a través de restes materials neolítiques disperses, presents de manera escassa en el tram de la vall del riu d'Ondara que discorre proper a Sant Pere el Gros. Aquest fet no és casual per dos motius, la zona compleix amb els requisits bàsics per a l'assentament de comunitats neolítiques i que a Sant Pere el Gros s'hi ha intervingut arqueològicament de manera continuada en els darrers anys. Aquesta perseverança en les intervencions, a la llarga, augmentarà el coneixement que tenim de la zona i ens ajudarà a perfilar les primeres fases de poblament prehistòric en el territori, juntament amb la recerca d'altres zones a prospectar i intervenir.

Avançant a les fases més recents de la prehistòria, comencem a tenir indicis d'un assentament del bronze final o primer ferro al puig del Montserè, 2000 anys abans del 1026. En temps dels ibers lacetans, per contra, tornem a trobar restes arqueològiques a les zones properes a la llera del riu d'Ondara, barrejades amb restes romanes altre cop als voltants de Sant Pere. Els camps de sitges de cronologia ibèrica i romana que s'han excavat per la zona del riu d'Ondara ens permeten hipotetitzar un poblament continuat que trobem documentat arqueològicament fins al segle VI dC gràcies a la vila tardoromana del Capell, ubicada entre Cervera i Vergós sota l'antiga N-II.

La gran incògnita del nostre territori continua rondant els segles VII a l'XI i l'escassa informació relativa al perío-

Reproducció virtual 3d de les sitges ibèriques de Sant Pere el Gros, realitzada per Jaume Font Queraltó.

Excavacions arqueològiques a Sant Pere el Gros.

de de dominació islàmica del territori, ja que es desconeix actualment la presència i organització del poblament durant els segles esmentats. La nostra opinió és que aques-

ta incertesa o buit d'informació, però, no implica que en aquest període la zona de Cervera fos terra de ningú o una zona deshabitada, sinó que és l'indici d'una falta d'intervencions i recerca en l'àmbit arqueològic, un repte a entomar pels cerverins del segon mil·lenni.

Així doncs, tots els interrogants respecte on s'ubicaven, de forma estratègica, els assentaments en cada moment històric als diferents indrets de la vall del riu d'Ondara, el puig del Montserè o el coll de les Savines, el perquè de cada tipus de poblat o assentament i els seus límits, com era el paisatge antigament o quines eren les vies de comunicació entre assentaments, són incògnites en què l'Arqueologia ens pot proporcionar gran part de les respostes. Confiam que el segon mil·lenni de la nostra ciutat sigui el moment en què l'Arqueologia ens permeti recuperar i conèixer aquest passat, obrint-nos les portes a noves preguntes sobre la Cervera abans de Cervera, sempre amb l'afany de conèixer millor el nostre passat compartit.

Cervera al s. XI i la carta de poblament del 1026

Max Turull, Pere Verdés i Xavier Rivera

La Marca Hispànica i la formació dels comtats catalans

A partir de l'any 711, en poc temps, els musulmans van ocupar gairebé tota la península ibèrica (només en restà exclosa alguna àrea de l'extrem nord), avançant fins més enllà dels Pirineus. Quan van irrompre els musulmans des del nord d'Àfrica, hi havia el regne visigot de Toledo. Aquest regne era hereu de l'antiga província romana d'Hispania, desapareguda, com tot l'imperi romà d'occident, el 476.

L'avenç islàmic va ser aturat a Poitiers (732) pels francs i, a partir d'aquell moment, els musulmans van ser obligats a retrocedir altre cop fins a la península. Carlemany va ser qui, a començament del segle IX, va crear un espai defensiu al sud del regne Franc (aproximadament el que avui seria França), que aviat seria conegut com a "Marca Hispànica". La Marca era un territori fronterer que volia evitar incursions islàmiques i estava formada per un conjunt de comtats al capdavant de cadascun dels quals hi havia un comte nomenat per l'emperador carolingi i després pel rei de França. Els comtats, doncs, eren circumscripcions administratives i militars que depenien d'un poder central.

Amb el pas del temps, però, aquesta dependència dels comtes respecte dels

monarques francs esdevingué cada vegada més feble. La consolidació de dinasties comtals arrelades al territori, la distància respecte del centre polític a França i la incapacitat d'aquest monarca francès per garantir una protecció efectiva afavoriren un procés d'autonomia progressiva que, a finals del segle X, ja era un fet consumat, encara que no formalment proclamat.

Regnes, comtats cristians i la Marca Hispànica vers el segle X.

La Marca Hispànica vers el segle X.

El saqueig de Barcelona l'any 985 per les tropes andalusines d'Al-Mansur marcà un punt d'inflexió decisiu. La destrucció de la ciutat i la manca de resposta del rei franc davant la petició d'ajut del comte posaren en evidència la ruptura pràctica del vincle de vassallatge. Això era important, perquè en l'imaginari medieval, el senyor -en aquest cas el rei de França-, devia protecció als seus vassalls, els comtes. Si no els protegia, es trencava el vincle de dependència. A partir d'aquell moment, els comtes catalans actuaren de facto com a sobirans en els seus territoris. Seguien sent comtes —de Barcelona, Osona, Urgell, Girona, Cerdanya, Pallars, etc.— i no reis, però eren els autèntics dipositaris del poder i l'autoritat públiques. No en va, la societat seguia regint-se no només pels propis costums, sinó també per la llei goda, molt influenciada pel dret romà i, doncs, per la idea de “res publica”.

Recreació de Barcelona a l'època del saqueig que va patir per Al-Mansur l'any 985.

Un territori en transformació: la Segarra a l'inici del segle XI

Però al segle XI la capacitat dels comtes per exercir funcions de govern, justícia i control del territori es veié cada vegada més limitada per l'augment de les iniciatives aristocràtiques privades dels senyors feudals, especial-

ment en aquells espais situats a la frontera. En paral·lel, el progressiu debilitament del califat de Còrdova i la seva fragmentació en regnes de taifes —petits estats independents— contribuïren a transformar aquesta frontera entre els territoris cristians i musulmans en un espai incert.

No es tractava, tal com ho entendríem avui, d'una línia fixa, sinó com una franja extensa de territori en què el control efectiu del poder públic era feble o discontinu. La zona de l'actual Segarra, situada entre les àrees més densament poblades de la Catalunya Vella (la part conquerida abans del 1100) i les zones encara sota influència islàmica —sobretot Lleida i Balaguer—, s'inscrivía plenament en aquesta realitat.

Durant els segles X i inicis de l'XI, el que avui és la Segarra —perquè la Segarra, o *Sikarra*, originàriament, des l'època dels ibers fins el mateix període medieval, era la zona dels Prats de Rei i Calaf— era un territori inestable, percebut sovint com una terra marginal, poc estructurada i sotmesa a una ocupació discontinua. Tot i això, no es tractava d'un espai buit, sinó d'un territori on la presència humana era escassa i condicionada per la inseguretat pròpia de la frontera.

En aquest context, l'expansió cristiana no es produí exclusivament mitjançant accions militars dirigides pel poder comtal, sinó també a través d'iniciatives privades impulsades per grups familiars o aristocràtics. Aquests grups ocupaven punts estratègics del territori, sovint elevats, on construïen fortificacions elementals que els permetien controlar l'entorn i legitimar *de facto* la possessió de la terra. Aquest mecanisme, conegut com a *aprisió*, fou determinant en la configuració del paisatge polític i territorial de la frontera.

A l'inici del l'XI, aquestes iniciatives particulars es multiplicaren a l'actual Segarra, coincidint amb l'avenç progressiu dels comtes de Barcelona més enllà de les antigues línies defensives musulmanes. L'expansió cap a ponent no fou homogènia ni lineal, i sovint es produí en competència amb altres poders comtals veïns, cosa que reforça la idea d'un territori disputat i encara en procés de definició. De fet, com es pot observar en el mapa que reproduïm, a la zona de Cervera hi confluien els combats d'Osona/Barcelona, Cerdanya i Urgell.

El puig on posteriorment s'alçaria el castell de Cervera se situava en aquesta indefinida zona de confluència. Abans de qualsevol reconeixement formal, el lloc ja havia estat identificat com un punt estratègic dins un territori poc estructurat, susceptible de ser ocupat i defensat per iniciativa privada. El nom del lloc, documentat amb anterioritat a 1026, tal com ho expliquem millor més endavant, testimonia aquesta realitat prèvia.

La Catalunya Nova i la Catalunya Vella.

L'acta de l'1 de febrer de 1026: reconèixer i ordenar la frontera

L'1 de febrer de 1026 constitueix una fita documental de primer ordre per comprendre el procés d'organització del territori de Cervera a inicis del segle XI. Aquell dia, la comtessa de Barcelona Ermessenda de Carcasona, conjuntament amb el seu fill, el comte Berenguer Ramon I, i amb la seva esposa Sança, atorgaren un document mitjançant el qual es formalitzava la concessió d'un lloc fortificat i del seu entorn territorial a favor de diversos grups familiars que ja n'exercien el control efectiu. Aquest detall és molt important: aquells beneficiaris del document ja estaven ocupant el lloc, dit Cervera, abans de la concessió de la comtessa Ermessenda.

L'acta, efectivament, no s'inscriu en un context de fundació en sentit estricte, sinó en un moment de regularització política d'una situació prèvia. El mateix text del document ho expressa de manera inequívoca quan reconeix que els beneficiaris retenien el lloc per dret d'aprisió i que hi havien edificat una torre abans de la concessió comtal, per protegir-se dels perills propis de la frontera. Aquest reconeixement explícit de l'ocupació anterior és un element central per entendre la naturalesa jurídica i política de l'acte. Aquesta torre a què fa referència el document no s'ha conservat, ja que damunt seu s'hi alçà, amb el temps, un autèntic castell que ha patit moltes modificacions arquitectòniques i del qual, avui, només en resten els fonaments, alguns murs i restes de torres.

En el *Llibre dels Privilegis de Cervera*, començat a confeccionar l'any 1360 i conservat a l'Arxiu Comarcal de la Segarra, hi ha un peculiar dibuix, que reproduïm, on s'observa com, al segle XIV, devia ser o imaginaven que deuria ser aquella torre originària.

Els beneficiaris de la donació són identificats de manera precisa al document. En primer lloc, hi figura Guinedilda, juntament amb els seus fills Miró, Guilabert i Amat, que apareixen com a protagonistes destacats de l'ocupació inicial del lloc. Al seu costat, el document esmenta Bernat Guifré de Balsareny, amb la seva esposa Sança, i Bonfill de Llobera, amb la seva muller Amaltruda de Cardona. Aquestes tres famílies constitueixen el conjunt dels destinataris de la concessió comtal i són presentats com a responsables de la retenció del lloc i de la construcció de la fortificació.

I d'on venien aquestes famílies pioneres? Com després s'explica, en aquests moments els cognoms encara no es-

La tomba de la comtessa de Barcelona, Ermessenda de Carcassona (972-1057) a la catedral de Girona.

Dibuix fet cap al 1360 al Llibre dels Privilegis de Cervera, conservat a l'Arxiu Comarcal de la Segarra, a Cervera, que mostra potser la primitiva torre, si encara existia, o bé la manera com se la imaginaven en aquell moment.

tan fixats, i darrere del nom hi apareix sovint el lloc d'origen de la persona. La carta de poblament només n'indica els noms, però el professor Ramon Martí n'ha pogut seguir la pista en documentació de l'època i fixar-ne l'origen. Així és com sabem que procedien de Llobera, Cardona i Balsareny. Però no sabem, encara, d'on venia la dona que possiblement comandava el grup, Guinedilda, ni tampoc per què venia sola, sense un marit, qüestió que la recerca espera desvetllar aviat.

El text subratlla explícitament que les tres famílies havien ocupat el lloc "abans que la resta d'habitants de les fronteres", afirmació que reforça el caràcter pioner de la seva iniciativa i legitima la concessió. Lluny de limitar-se a enumerar els beneficiaris i prou, l'acta els reconeix un paper actiu en la defensa del territori i en la consolidació d'un primer nucli fortificat en un espai encara inestable.

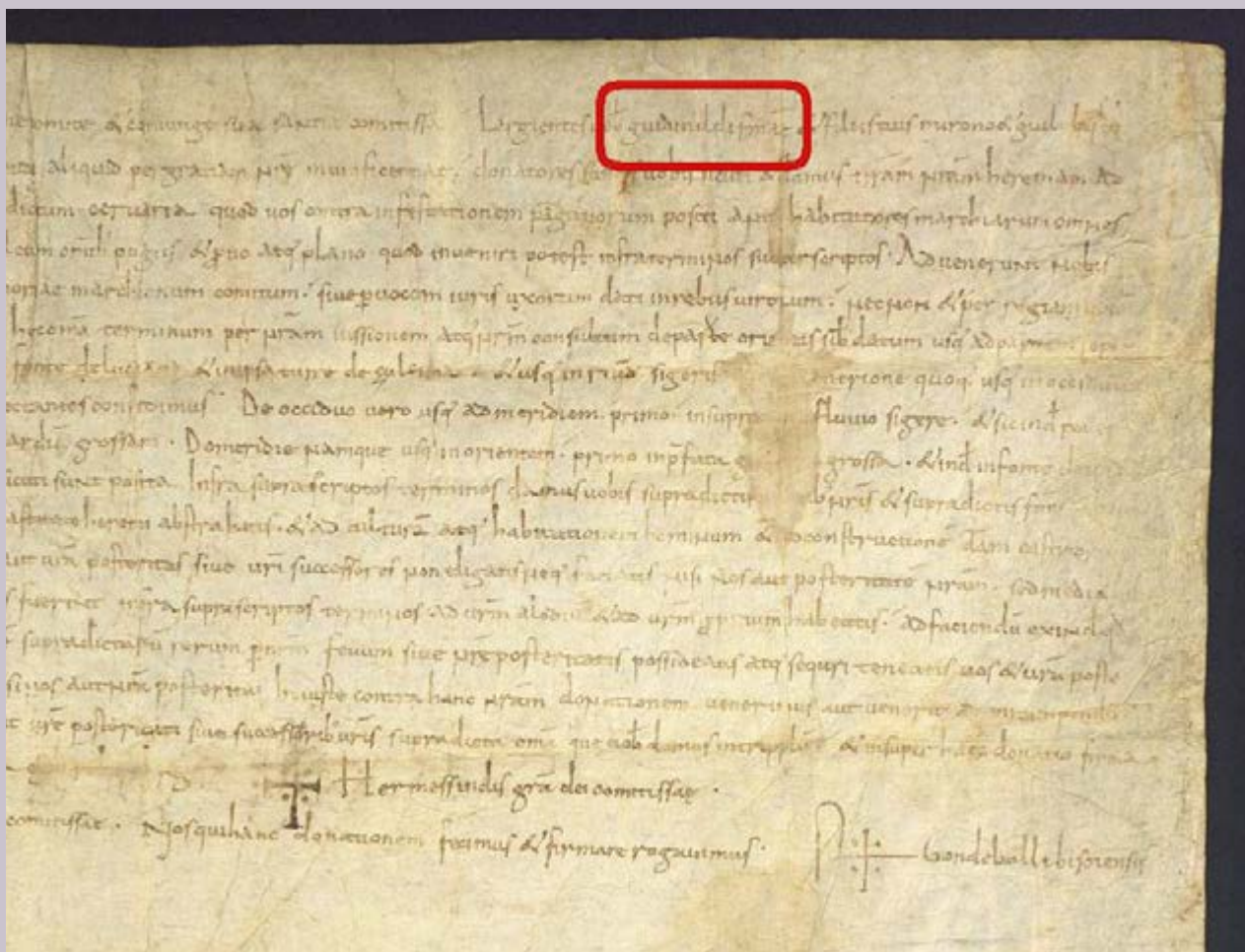
El text de 1026, però, ens dona una altra informació molt significativa. El document esmenta que en el puig de Cervera —que ja es deia Cervera abans de la concessió documental, com hi insistirem— hi havia un *kastellare*, o sigui, restes o ruïnes d'una petita fortificació preexistent. O sigui, que el document no és el moment zero, ni tampoc ho era exactament l'assentament de la Guinedilda i les altres dues famílies, ja que allà, abans del document i abans de Guinedilda, hi havia hagut quelcom, però que no va tenir continuïtat. Aquí podríem especular i avançar alguna hipòtesi, però ara mateix no tenim coneixement històric consolidat per ser exposat aquí.

La donació, sigui com sigui, comprèn el puig fortificat i un ampli espai territorial adjacent, situat a la marca del comtat d'Osona/Barcelona. Tal com ho expliquem més endavant, els límits del terme són descrits mitjançant una successió de punts de referència, alguns coneguts i altres que no podem identificar, però amb una notable imprecisió, especialment en els sectors més exposats a la frontera. En un moment donat, el document diu que "de la part de tramuntana fins a la part de ponent, ho deixem a la voluntat de Déu, l'únic que pot fixar els termes, i esperançats confiem conservar-los fora de la potestat dels sarraïns".

Aquesta indefinició no respon a una manca de rigor documental, sinó que reflecteix la

Mapa dels comtats al principi del segle XI, amb la procedència d'algunes de les famílies beneficiàries de la carta de poblament (adaptat per Jordi Sàrries procedent de l'opuscle *Cervera, 1026. Què celebrem amb el Mil·lenni*).

El pergami original amb el nom de *Guidinildi femina* encerclat en vermell.

realitat mateixa del territori en aquell moment: un espai encara en procés de conquesta i ocupació efectiva, on els límits només podien fixar-se de manera progressiva. Com després ho expliquem millor, el territori susceptible de ser conquerit i ocupat arribaria fins el Segre, en direcció oest. No era poca distància, sinó que implicava un espai intermedi ampli, poc estructurat, i reforça la idea que la menció del Segre al document de 1026 no descriu un límit efectiu, sinó una futura projecció territorial i política cap a ponent.

En aquest sentit, el document expressa una voluntat política més que no pas una realitat territorial plenament consolidada. La descripció dels confins funciona com una declaració d'intencions per part dels comtes de Barcelona sobre un espai que es pretenia integrar dins l'òrbita d'aquest comtat. L'acta assumeix aquesta incertesa i la incorpora al seu propi llenguatge jurídic.

Des del punt de vista del contingut jurídic, el document estableix una fórmula especialment significativa. Les terres i els drets concedits es divideixen en dues meitats clarament diferenciades. D'una banda, una part és atorgada en alou —avui en diríem plena propietat—, als beneficiaris —Guinedilda i els seus fills, Bernat Guifré i la seva esposa Sança, i Bonfill amb Amaltruda— i dels seus descendents, amb capacitat per disposar-ne lliurement. De l'altra, la resta és concedida en feu comtal, cosa que implica el reconeixement dels comtes de Barcelona com a únics senyors del lloc i l'obligació de mantenir-los fidelitat.

Aquesta divisió no és arbitrària, sinó que respon a una estratègia política ben definida. Mitjançant la concessió en alou, el poder comtal incentiva l'arrelament dels ocupants, la posada en conreu de les terres i la consolidació d'un poblament estable. Al mateix temps, la tinença en feu garanteix la subordinació política del castell i del seu terme, evitant que la fortificació esdevingui un focus de poder autònom al marge de l'autoritat comtal.

L'acta estableix també una clàusula penal d'una contundència poc habitual. El document preveu que, en cas que els comtes o els seus successors vulnerin la donació, hauran de compensar els beneficiaris amb el triple del que els ha estat concedit. Aquesta disposició posa de manifest la fragilitat del poder públic en aquell moment i la necessitat de generar seguretat jurídica en un context marcat per la competència entre llinatges i per la inestabilitat pròpia de la frontera.

La presència de testimonis destacats, tots ells titulars de castells o de posicions rellevants en l'entorn territorial immediat, reforça el caràcter solemne i públic de l'acte. El document no és un acord privat entre parts, sinó un acte públic i polític formalitzat davant membres significatius de l'aristocràcia, amb la voluntat explícita de fer-lo valer com a referència jurídica i política.

Es tracta de Gombau de Besora (conseller i amic de la comtessa Ermessenda; oncle de Bernat Guifré de Balsa-
reny), Miró de Ponts i Guillem de Lloberola (ambdós cast-

vniuersis quibus haec littere fuerint presentate. Nos Bernardus comes
 marchie comitatus a potestate in qua dicitur quod eadem est dicitur. Ceterum
 appropinquationem et curiam constructionem in litteris iuris tam reciter si unicum cum omni
 nec omnia per largitionem decessorum prout bejrilla atq; yamunli duas memorias marchie
 quibus habemus insupradictis rebus fieri et ante cessores sui. Habent namque haec omnia terra
 in omni primo supra pelosa. deinde in coscolio. et in ipso capanofello. et in ipso fonte feluc
 in solido terminanda relinquimus. et a potestate sapientiorum et nonnulla expectantes conit
 rando usq; in ipso castellare de ipso losorio. et puallemp duri losorio usq; in ipsa lingua diu grossa
 in ipso postmodum in puotata pelosa a quo cepimus. Nec quippe omnia sicut sunt p
 in ipso modo et ordine. et in quantum de vobis permiserit. et postea donauerit auafora herere
 qua in unum perducet et de supradictis rebus alium senorem ut patronum uos aut uia poster
 et supradictis omni rebus sicut de omnibus augmentis que facta sunt aut abinceps fuerint in
 uolentia et uis qua in posteritas sine successoribus uestris. Nunc quippe mediocriter supradictas
 et sine successoribus uestris. et prout sine prout posteritatis fidelitatem. Quod si nos aut pat
 nonne uideamus aut uideat uenerare. sed componamus aut componat uobis aut ue poster
 et uideat omni tempore. Nonum est hoc. **Actis fori Apris xxx R**

 Sanctae puellei commissae.

Mironis de castropone. P. Guillemi de luparolu.

de L'udias. qui haec scripsit & SSS

2
 2
 2
 2

iungo sua facta comissa. Ergo vos quidam filius cuius nomen est Gulielmus
 gratiam p[er] nos munificentes. donatores sumus vobis sicut & domus n[ost]ram p[er] h[er]emam de
 terra quod vos contra infestationem pagano[rum] posuistis. habitatores marchiarum omnes
 usque ad p[ro]mo atq[ue] plano quod inueniri potest infraterritorios super scriptos. Adueniunt vobis
 etiam comitum. siue p[ro]uocam iuris uxorum d[omi]ni in rebus iurorum. p[ro]p[ri]etate & p[er] p[ro]p[ri]etate
 innum per p[ro]p[ri]etate uisionem atq[ue] p[ro]p[ri]etate in consuetum de p[ar]te de orie[n]te usq[ue] sibi datum usq[ue] de p[ar]te de op[er]e
 de imp[er]ature de gub[er]na. Et usq[ue] in riuo sigere. In regione quoq[ue] usq[ue] in occidentem
 dimis. De occidentem usq[ue] ad meridiem. primo in sup[er]io[rum] fluuio sigere. Et sic in p[ar]te
 de meridie namque usq[ue] in orientem. primo in p[ar]te q[ue] grassa. Et in infimo de
 infra supra scriptos terminos d[omi]ni uobis supra dictu[m] ab p[ar]te & supra dictu[m] sibi
 abstractis. Et ad cultura atq[ue] habitationem hominum & constructione tam castro
 atq[ue] siue u[est]ri successoris non eligatis neq[ue] faciatis nisi nos aut posteritate n[ost]ram. sed media
 infra supra scriptos terminos ad u[est]rum aliquid ad u[est]rum p[ro]p[ri]etate habetis. Ad faciendu[m] eximiu[m]
 u[est]rum p[ro]p[ri]etate in feuum siue p[ro]p[ri]etate posteritatis possideris atq[ue] sequi tenetis uos & u[est]ra poste
 posteritas. In iure contra hanc p[ro]p[ri]etate donationem ueneritis aut ueneritis & inueniend[um]
 atq[ue] siue successoribus supra dicta om[n]ia que uobis d[omi]ni u[est]ri p[ro]p[ri]etate & in supra dicta donatione firma

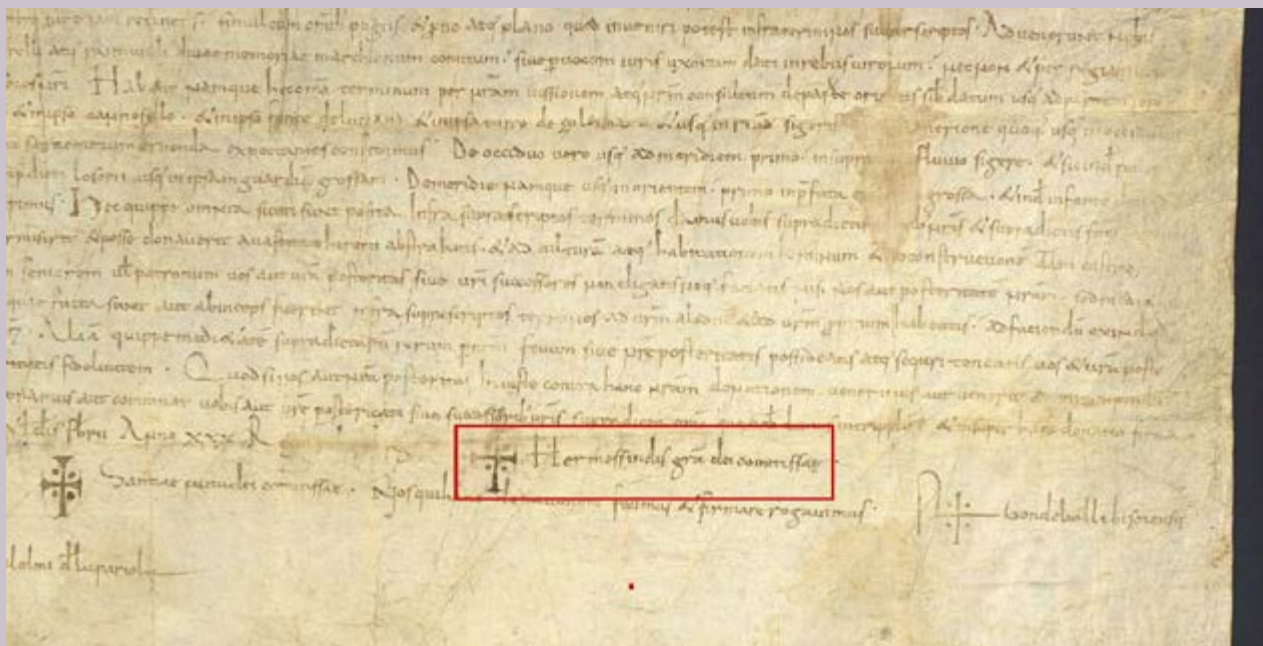
Hermessindus gra dei comitissae.

Nos qui hanc donationem fecimus & firmare rogauimus.

Godeballi bisrentis

Dio & apno quos supra

Signatura de la comtessa Ermessenda de Carcassona: *Ermessindis Gratia Dei Comitissae*.

lans dels castells respectius i vassalls del comte d'Urgell) —tres personatges principals de la cort comtal, originaris de la zona—. Com diem, tant les famílies beneficiàries com els testimonis, procedien de llinatge aristocràtic.

En el context de les primeres dècades del segle XI, l'acta de l'1 de febrer de 1026 pot interpretar-se com una resposta del comtat de Barcelona a la necessitat de reafirmar la seva autoritat en un territori clau de la frontera interior. Davant la proliferació d'iniciatives privades i de fortificacions promogudes al marge del control comtal per particulars i per senyors feudals, la donació permet reconduir una situació potencialment conflictiva cap a un marc d'obediència i fidelitat.

El segle XI, una època de tensions

L'episodi de Cervera del 1026 es produeix en un moment especialment complex a Catalunya. D'una banda, com s'ha apuntat, entren en concurrència els diferents comtats, antics representants, primer, de l'emperador carolingi i, després, del rei de França. Entre aquestes comtats, un d'ells prenia paulatinament el lideratge damunt dels altres, o això intentava. Era el comtat de Barcelona, que havia integrat els antics comtats d'Osona i de Girona, fort per la seva posició estratègica i la seva força demogràfica, econòmica i comercial.

D'una altra banda, a més d'aquestes disputes comtals, a Catalunya, com a tot l'Occident, s'estava covant el que s'ha denominat "revolució feudal". Els comtes, recordem-ho, eren els dipositaris de l'autoritat pública, però la noblesa desafiava el seu poder i el de l'església. En concret, ho feia desafiant l'autoritat pública fonamentada en l'antic dret got, de tradició romana, i impulsant els pactes bilaterals amb els seus sotmesos, alhora que estenia

la servitud. De fet, Ermessenda de Carcassona, va ser la darrera comtessa amb un poder més o menys sòlid. Amb el seu fill Berenguer Ramon I començà una etapa de feblesa comtal. No fou fins a mitjan s. XII, quan el comte de Barcelona Ramon Berenguer IV va donar una important embranzida al poder polític comtal: es casà amb Peronella, filla del rei d'Aragó, i els seus fills obtingueren, així, la dignitat reial com a reis d'Aragó; van arribar noves idees polítiques i jurídiques afavorides per un renaixement del dret romà a Europa; va conquerir Lleida i Tortosa i amplia els límits del comtat. Fruit d'aquestes circumstàncies, l'autoritat pública es va refer i es consolidà el poder del comte barceloní.

De fortificació a centre territorial: projecció històrica

El reconeixement jurídic de 1026 marca l'inici d'un procés d'institucionalització progressiva. A partir d'aquell moment, la fortificació passà a formar part de l'estructura política del comtat, i aquella simple torre va esdevenir un castell. El castell, certament, més enllà de l'edifici, implica la primera organització administrativa oficial de la comunitat resident a l'indret, que tenia dret a refugiar-s'hi en cas de perill, però que també estava obligada a prestar una sèrie de serveis i pagar determinats tributs. El responsable del castell, a més, era el dipositari de la jurisdicció civil i militar. Dit d'una altra manera, el castlà va ser la primera autoritat local.

Aquest procés no fou immediat ni exempt de dificultats. Durant bona part del segle XI, la frontera continuà essent un lloc insegur, i no fou fins a la conquesta de Balaguer (1105) i, posteriorment, de Lleida (1149) que la si-

tuació es normalitzà de manera definitiva. Tanmateix, al voltant del castell s'anaren establint pagesos, es posaren terres en conreu i es configurà una xarxa de poblament cada vegada més estable.

El cas de Cervera exemplifica una dinàmica general ben documentada a la Catalunya central: iniciatives privades d'ocupació que, un cop demostrada la seva viabilitat, són integrades pel poder comtal mitjançant instruments jurídics que combinen incentius i control polític. Lluny de ser una excepció, el document de 1026 s'inscriu plenament en aquest model.

La llengua i els noms del 1026

Albert Turull

El text d'ara fa mil anys en què, segons sembla, s'estableix la fundació de Cervera –un document comtal, amb totes les seves formalitats– és sens dubte interessant des de molts punts de vista, i ho és també per la llengua amb què s'escriu, i pels noms propis que hi surten. En primeríssim lloc el de la mateixa població, és clar, però també els d'altres llocs –topònims tan antics com Cervera o més, doncs– i ben cert que, al seu costat, més volàtils (les persones no vivim tant com els llocs, en principi), els d'homes i dones d'aquell temps: uns noms ben peculiars i molt representatius de com era la societat de l'any mil i tants, com veurem tot seguit. Anem per parts.

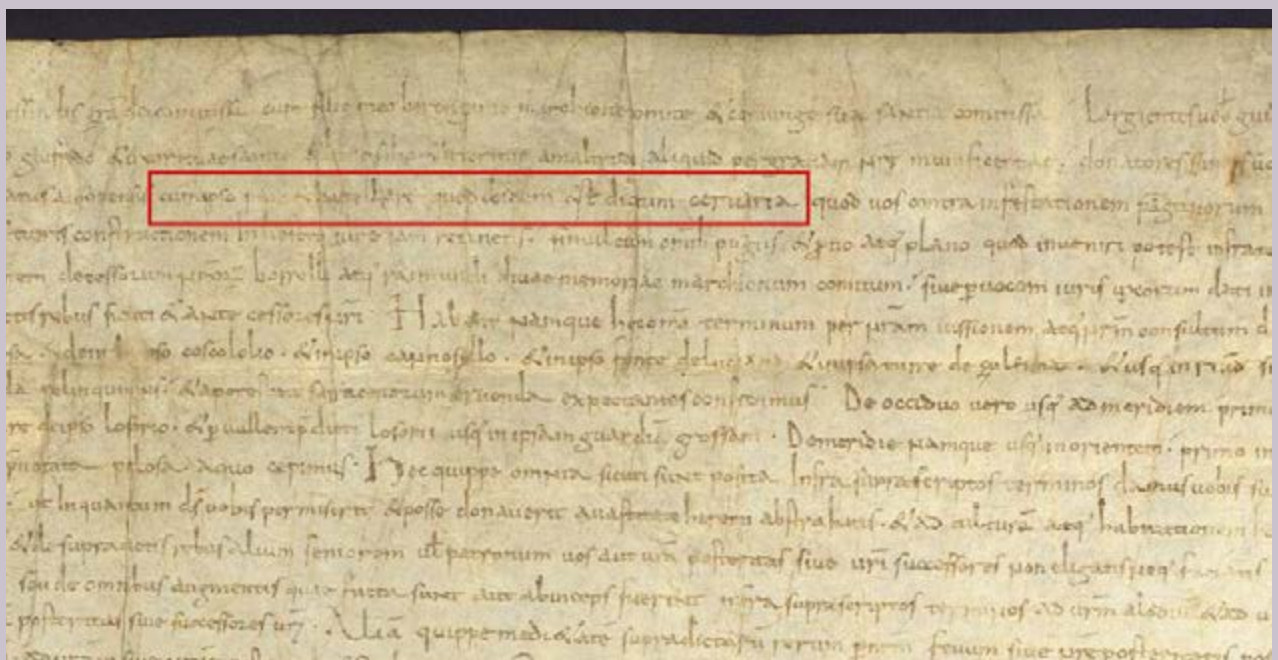
Cervera ...en llatí

I bé, al document en qüestió no apareix pas “Cervera” amb aquesta forma, sinó la seva versió llatina, o llatinitzada: *Cervaria*. Això és normal, en aquell moment, perquè cer-

Com s'ha dit, Cervera va estar, pràcticament des del seu naixement, sota l'òrbita del comtat de Barcelona que aviat obtindria la dignitat reial, i no tindria mai cap altre senyor que el monarca; altres viles i ciutats catalanes dependrien durant molts segles dels seus respectius senyors.

Amb el pas dels segles, aquell nucli fortificat esdevindria un nucli urbà amb institucions pròpies i un paper rellevant dins el país. Però aquesta evolució posterior només pot entendre's a partir d'aquell moment inicial de regularització política que fixa, no tant un origen simbòlic, sinó un punt d'arrencada documentat i històricament significatiu.

tament els documents es feien en llatí, de manera que els noms (dels llocs, de la gent, i tot en general) es tradueixen des del català –que ja era català, sí, el que es parlava aquí llavors– a aquesta altra llengua, pròpia del registre escrit. Convé aclarir-ho ben aclarit: que redactessin llavors (i doncs ara llegim, fins on podem) el document en llatí –un llatí no gaire pur ni modèlic, tot s'ha de dir: molt lluny del d'Horaci, Virgili i Ovidi– no ens ha de fer pensar que al segle XI la gent encara parlés aquesta llengua, sinó que, simplement, havia continuat essent (i ho seria encara un bon temps més) la llengua formal, la llengua dels escrits en general, i dels documents com aquest en particular. Però la gent –repetim-ho– ja parlava català (no un català com l'actual, és clar, que totes les llengües evolucionen i canvien amb el temps, sinó un català que en diem *arcaic* o antic), i era només en escriure que –els poquets que sabien de lletra– empraven el llatí, traduint mentalment d'un idioma a l'altre.

...cum ipso puio et kastellare quod ibidem est dictum Cervaria
(...amb el puig i castellar que allà hi ha, anomenat Cervera).

Això vol dir, per tant, que quan al document es fa donació de “*ipso puio et kastellare quod ibidem est dictum Cervaria*” l'autor del manuscrit estava reconvertint al llatí, sota la forma *Cervaria* –prou encertadament, en aquest cas–, un nom real del català de l'època, que ja devia ser *Cervera*, com ara (si de cas, amb detalls fonètics relatius a la pronúncia de la “c” inicial –que encara no sonava igual que “s”– i de la “v” –que encara no sonava “b”–, i segurament també amb les vocals no ben bé com les d'avui, sinó semblants a les del mallorquí, per entendre'ns). Però el fet és que ja es deia *Cervera*, aquest lloc. I ho dic així: ja se'n deia; és a dir, que no fou un acte de *bateig* d'un nou assentament –com sí que es podia esdevenir en altres casos–, sinó que es van limitar a recollir el nom que ja existia. Nom que, per cert, vol dir ‘lloc de cérvols’, en efecte, igual que *Conillera* és ‘lloc de conills’, *Cabrera* ‘lloc de cabres’ o *Tordera* ‘lloc de tords’: format amb la forma antiga del nom de l'animal, *cervo* (la variant actual *cérvol* és relativament recent, i doncs no compta) i el ben freqüent sufix *-era*, fill directe i absolutament regular del llatí *-aria*; faig aquest apunt perquè encara cueja la confusió sobre altres possibles orígens, que jo mateix, ai las, devia contribuir a alimentar fent-me'n ressò en un llibre de fa 35 anys...

Que el nom ja existia abans del 1026 (molt o poc abans, això sí que és encara una incògnita) ho sabem per dos detalls i per una deducció afegida. Primer detall, claríssim: ho diu el document mateix, quan s'hi escriu que es tracta d'un indret “*quod ibidem est*” (‘que és allí’) “*dictum Cervaria*”, és a dir, que ja era anomenat (*dit*, participi del verb *dir*: això és *dictum*) *Cervera*. Segon detall, que no és

en aquest document, sinó en un altre d'anterior (de fet, de només dos anys abans, el 1024), on s'esmenta també el topònim *Cervaria*, però compte, no pas aplicat al turó (“*puio*”, que per cert en bon llatí hauria hagut de ser *podium*, o bé *montem*, etc.: aquesta forma falsament llatina *puio* és una traducció macarrònica del mot ja català *puig*, vet aquí!) ni tampoc a allò que s'hi havia construït (el “*kastellare*”, és a dir, un *castellar* ‘construcció defensiva en ruïnes’), sinó a un riu, que sens dubte ha de ser l'actual d'Ondara, el qual fou conegut alternativament com a *riu Cervera* (o *de Cervera*, a banda de la forma popular directa *el torrent*, per descomptat) fins fa quatre dies. En concret, en aquest altre document de l'any 1024 hi ha una menció al “*fluvium Cervariam*”; igualment passat al llatí, doncs, tal com he explicat abans. El fet rellevant, sigui com sigui, és que el topònim *Cervera* ja existia en aquesta zona abans del 1026, i que designava el riu, no un poble.

I per últim, la deducció. En efecte, sumant-se a les dades que acabo d'indicar –prou rellevants– hi ha, de més a més, una deducció que, encara que sembli elemental (que ho és), gairebé ens permet de tancar el cas (en el sentit indicat: que el lloc objecte de la donació comtal de l'any 1026 *ja es deia Cervera abans*). Em refereixo al fet que una denominació com aquesta (‘lloc de cérvols’), referida com moltes altres a un element de la natura –en aquest cas un animal: un recurs prou freqüent–, per força havia de ser aplicada, en primera instància, no pas a un castell o una població –a res de construït i habitat per humans– sinó a una realitat geogràfica del mateix entorn natural, és a dir, o bé el riu –d'on hauria passat al turó de damunt seu, i no-

Recreació amb eines d'IAg d'un paisatge real de la vall de l'Ondara amb cérvols.

més després al castellar i la futura vila– o bé al turó –d'on hauria passat per vies paral·leles d'una banda al riu i d'una altra banda a les construccions que s'hi anirien assentant, començant pel *castellar* de què fa objecte el nostre document fundacional.

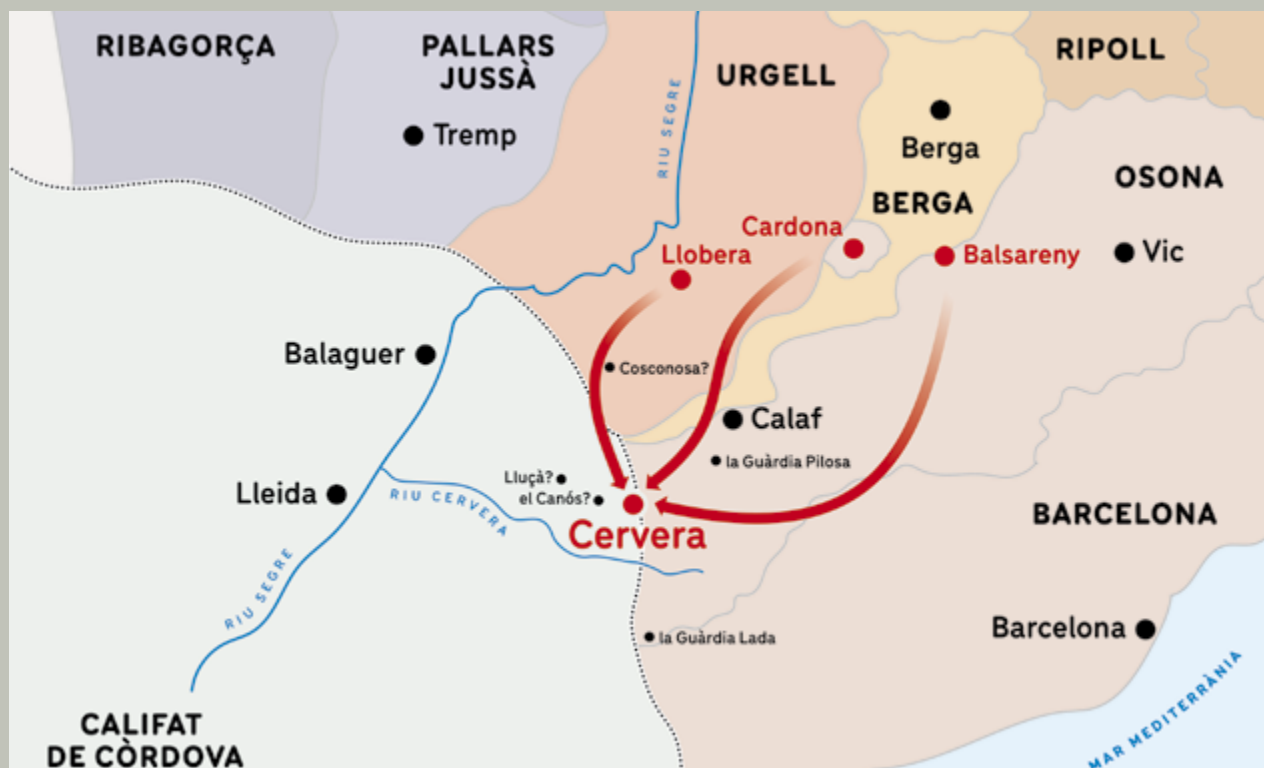
Ens podem imaginar, en fi, un paratge més o menys fèrtil i boscos –el de la vall del riu d'Ondara i, damunt seu, ben dret, el turó de Montserè– per on campaven o s'amagaven uns ramats de cérvols (*cervos*) que, en ser-ne distintius, en generaren el nom. Amb el resultat, ja conegut, que, en un futur, en un d'aquests punts geogràfics –la prominència del turó–, atès el seu caràcter estratègic, hom hi construí una torre de defensa, la qual, represa després d'una fase de ruïna, acabaria creixent fins a fer-se un autèntic castell, amb tota una població Coll de les Savines enllà, sobre la cresta i a les faldes del turó. Però el nom ja havia estat fixat i no havia de canviar: era *Cervera*.

Els altres noms de lloc

Deixant de banda *Cervera* (en la versió llatina *Cervaria*) i una referència inicial, genèrica, al “comitatus Ausonensis” (que literalment seria ‘comtat osonès’, o ‘osonenc’, és a dir, d'Osona: reflex de l'antiga *Ausa* romana), hi ha una sèrie ben interessant d'altres noms de llocs esmentats en el document, sobretot a la part en què es fixen els límits (bastant teòrics: més aviat un desideràtum) del nou terme. Com és costum en aquesta mena de contextos, aquests llocs limítrofs apareixen en un determinat ordre geogràfic, en funció dels punts cardinals clàssics, començant per

allí on surt el sol, l'est (“de parte orientis”), continuant pel nord (“ad partem septentrionis”) i per l'oest (“de occiduo”), i acabant pel sud (“ad meridiem”) fins a tornar a l'est inicial (“de meridie [...] usque in orientem”). Les denominacions són prou clares, i no costa gaire de veure-hi l'arrel dels termes cultes que encara fem com a equivalents d'aquells *est*, *nord*, *oest* i *sud*: respectivament *orient*, *septentrional* (de *septentrió* ‘nord’), *occident* i *meridional* (de *meridies* o *meridià*, literalment ‘de migdia’: el sud), fins a completar un perímetre imaginari que, com és patent, segueix en aquest cas el sentit contrari al de les agulles del rellotge.

I què hi trobem, en aquests punts?, quins noms són esmentats –sempre sota una forma llatina o mig llatinitzada– en el nostre document de l'any 1026? Alguns són relativament fàcils de reconèixer: fora el cas de “*ipsa Pelosa*”, que ha de ser el poble avui anomenat *la Guàrdia Pilosa*, al municipi de Pujalt (Alta Segarra); o de “*ipsam Guardiam Grossam*” o “*Guardia Grossa*” (apareix dues vegades, simplement canviant-hi la terminació que teòricament correspon a la declinació llatina: acusatiu, ablatiu, etc.), que identifiquem amb *la Guàrdia Lada* (de fet el mot *lada*, derivat del llatí *lata*, vol dir això: ‘grossa, ampla’). I és el cas, evidentment, del riu Segre, que apareix sota les formes “*rivum Sugeris*” i “*fluvio Sigere*”: també dues vegades, doncs, i amb una interessant diferència formal pel que fa al nom –no sols quant a l'ús del genèric *rivum* ‘riu’ o del seu equivalent antic *fluvium*–, que mig recorda la versió llatina clàssica *Sicoris*, però ja amb una marcada evolució fonètica.

Mapa dels comtats catalans vers l'any 1026, amb la localització d'algunes poblacions esmentades en la carta de poblament i de l'origen dels primers pobladors de Cervera.

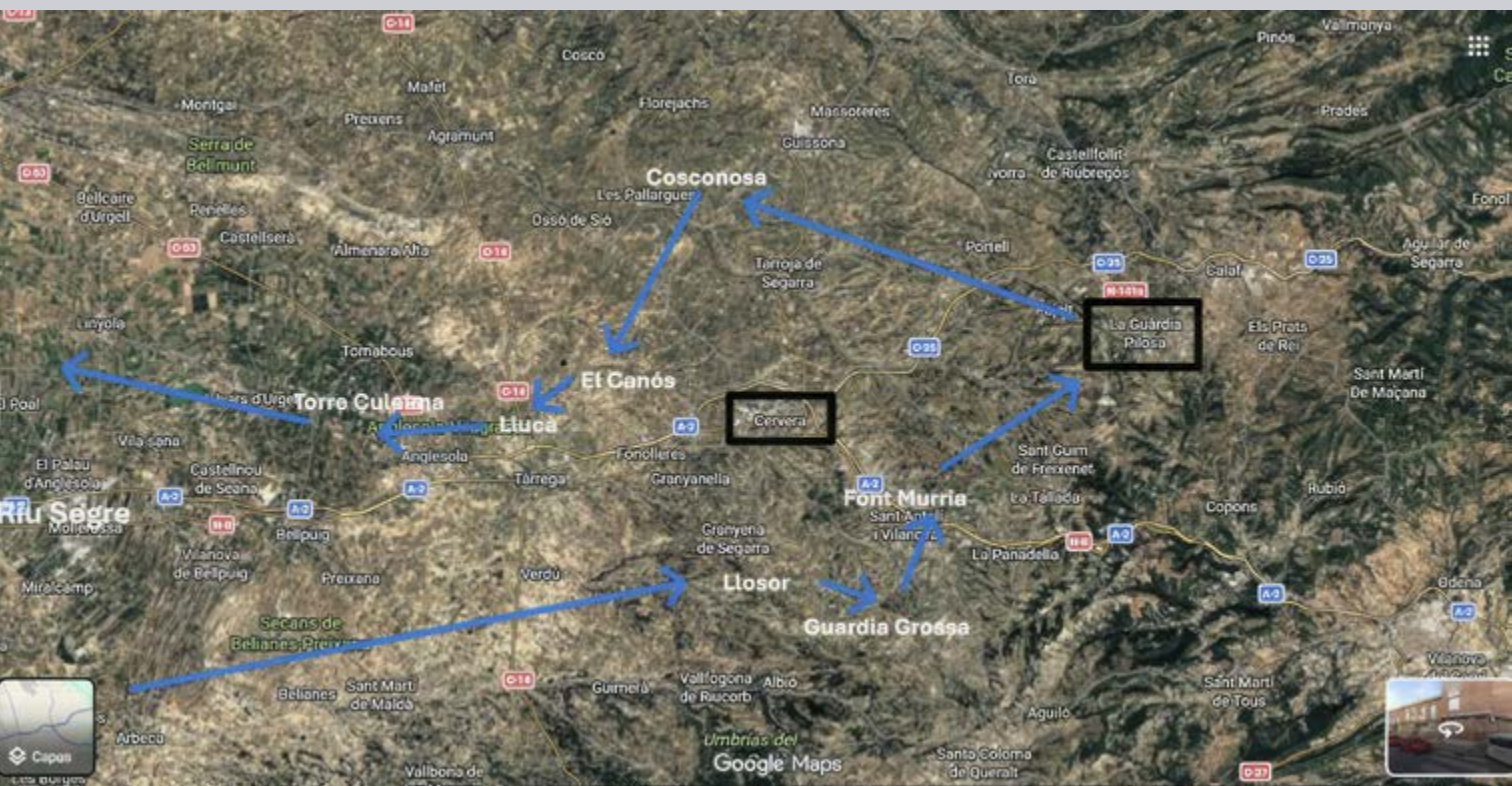

La Guàrdia Lada.

Uns altres noms resulten un poc més incerts, però hi podríem establir relacions plausibles; entre ells “ipso Cannosello”, que podria correspondre, sota una forma diminutiva que no s’ha conservat (seria **el Canosell?*), a un dels pobles més propers a Cervera, *el Canós* (municipi dels Plans de Sió); o la “Fonte de Luciano”, que evocaria el desaparegut terme i castell (però llavors només una font, sembla) de *Lluçà*, als antics termes d’Altet i la Figuerosa (avui dia del municipi de Tàrrega, doncs). O, en fi, “ipso Coscololio”, que literalment hauria de ser **el Coscollol*, però que més aviat associem amb el desaparegut

regut poble i castell de *Cosconosa*, entre les Pallargues i Guissona.

Per contra, hi ha uns altres noms que, francament, no sabem localitzar ni identificar amb res d’actualment conegut. Es tracta de “ipso Kastellare de ipso Losorio” (després “vallem predicte Losorii”), que deduïm que remet a un desaparegut lloc (*castellar*, també, i vall) de *Losor* (o *Llosor*), que havia de ser entre Vilagrasseta i la Guàrdia Lada; i de la “fonte de ipsa Murria”, de la qual no sabem res, tret que devia ser vers el serrat (i antic castell i poblet) de Montpaó, entre Cervera i Sant Pere dels Arquells.

Localització real o hipotètica dels indrets esmentats a la carta, entorn de Cervera, que recorden els termes castrals d’organització del territori.

Afegim-hi, per últim –i per anar enllaçant amb el següent apartat, dedicat als noms de persona–, una encara més enigmàtica “ipsa Turre de Çuleima”, situada a ponent (potser vers Vilagrassa), i que en tot cas és pràcticament segur que prové d’un nom personal aràbic: encara avui *Suleima* (amb variants com *Zuleyma*, etc.) és un nom de dona d’aquest àmbit, i *Soleiman* o *Suleiman* ho és de masculí (també en països musulmans no àrabs, com Iran o Turquia; ens recorda, per exemple –encara que és uns segles posterior–, el cèlebre sultà turc Suleiman o Solimà *el Magnífic*). Sigui com sigui, és clar que el nom d’aquesta antiga torre és una mostra *magnífica* (precisament) de la presència dels àrabs (sarraïns, moriscos, digueu-li com vulgueu) a la Catalunya del segle XI, quan ocupaven ben bé mig país, des de la nostra nova frontera segarrenca cap al sud i vers Ponent: faltava un segle i quart, encara, per a la caiguda de Lleida, Fraga i Tortosa, els principals bastions aràbics –amb permís de Balaguer– de la *Catalunya Nova*.

Els noms de persona

I ja que hem tocat algun nom de persona, acabem d’endinsar-nos en els que apareixen al document. Tanmateix cal discriminar-nos en dos blocs, i no em refereixo (o no només) als masculins i els femenins, sinó sobretot als dels personatges d’abast local (els primers cerverins i cerverines!) enfront dels d’aquells personatges que en podríem dir d’àmbit general (o més específicament comtal), és a dir, els noms dels comtes i dels seus parents i testimonis (i de l’escrivà) que trobem en el document en funció precisament del seu càrrec.

Entre els primers –que en total són vuit, tampoc no gaires: tres dones i cinc homes– és clar que sobresurt qui ha obtingut la fama de ser la primera cerverina: *Guinedilda* ...que potser no es deia exactament així (!), sinó –si hem de fer cas literalment del que es llegeix al document del 1026– una variant seva, *Guidinilda* (i que al damunt el traductor del text al català, el molt erudit i sens dubte fiable Antoni Pladevall, versionà en la nostra llengua com a *Guinedella*). Aneu a saber (i ja n’estic fent l’estudi monogràfic). En tot cas, dues coses clares: una, que la forma *Guinedilda* a hores d’ara ja està consolidada (encara que només sigui perquè ha acabat donant nom a un molt cèntric carrer de la ciutat), i doncs no proposo pas que es canviï –seria una mala passada en molts sentits–; i dues, que, sigui com sigui, es tracta sens dubte d’un nom germànic, d’arrels visigòtiques, la qual cosa no és res d’estrany si ens situem al segle XI, car tots els estudis sobre l’antroponímia catalana en època medieval demostren que, sobretot fins al segle XII, eren majoritaris –encara que no exclusius, per descomptat– els noms d’aquest tipus.

¿Això vol dir que, al cap dels segles, la gent seguia essent visigoda, o que es parlava encara una tal llengua germànica a la Catalunya del moment? No pas, ni de bon tros! És una mica com el que explicava al principi a propòsit del

llatí: aquesta antiga llengua s’havia extingit aquí feia segles (de fet, hi ha estudiosos que diuen que en arribar a la Península, vers el segle V, els visigots ja estaven cristianitzats i llatinitzats), i en tot cas és segur que el que parlava la gent d’aquest país al segle XI ja era català (o àrab, frontera enllà). Però resulta que, per qüestions de prestigi social –per *moda*, en el sentit menys banal del terme–, els noms de les persones, fossin aquestes o no d’estirp visigòtica en termes genètics (i segur que la majoria no ho eren, ni de prop ni de lluny), seguien essent –els noms, només els noms– molt sovint d’aqueix origen. Tots? No, però sí la majoria.

En concret, són d’origen (lingüístic) germànic *sis dels nou* noms de personatges *locals* que trobem en el document del 1026: exactament dues terceres parts (eren vuit persones, cert, però una d’elles –un tal *Bernat Guifré*– té un nom doble: un primer precedent del que més endavant serien els cognoms). Aquests *sis* noms *germànics* són els que, llatinitzats amb més o menys fortuna, apareixen al text com a “Mirono” (*Miró*: avui cognom encara, ben freqüent), “Guilaberto” (*Guilabert*, *Gilabert*), “Bernardo” (*Bernat*), “Guifredo” (*Guifre*, *Guifré*) i “Amaltrudi” (seria *Amaltruda*, avui desaparegut, però amb la mateixa terminació que *Geltrú* o *Gertrudis*), que era una dona, igual que la ja esmentada “Guidinilda”, que és la que completa el recompte fins a *sis*. Només uns tres altres noms, doncs, són d’origen no germànic (però tampoc àrab, ni grec, ni res d’exòtic), sinó simplement romànics, és a dir, pròpiament catalans i amb arrels en la nostra llengua mare, que òbviament no és cap altra sinó el ja esmentat llatí. Es tracta de “Amato” (*Amat*), “Bonefilio” (*Bonfill*, *Bofill*) i el femení “Sancie” (*Sança*), que etimològicament és el menys evident de tots tres, car prové de *sanctam* (‘santa’) i, malgrat que segueix existint en català com a cognom (no gaire freqüent, i escrit *Sansa*), podríem dir que és paral·lel del castellà *Sancha*, la versió masculina del qual, *Sancho*, ens sona força, i més encara el cognom patronímic que en deriva: *Sánchez*.

Que molts dels noms esmentats fins aquí resulti que avui en dia poden ser tant noms de pila com cognoms (*Bernat* o *Guifré* son claríssims en aquest sentit, però semblantment *Amat* pot ser les dues coses, i antigament *Miró* i *Gilabert* també) no és tampoc una casualitat, sinó que respon al fet que, fins entorn de l’any 1000, el concepte de ‘nom i cognom’ no existia, o no com l’entenem avui, sinó que la gent acostumava a portar un únic nom. La majoria de noms en ús, com ja he explicat, eren d’origen germànic, i variadíssims, però n’hi havia també d’altres menes: grecs com *Andreu*, *Jordi* o *Esteve*, llatins com *Marc*, *Antoni* o *Martí*, i ben cert que ja començaven a anar en augment els d’inspiració bíblica, entre els quals alguns dels que seran molt freqüents al cap d’uns segles, com *Joan*, *Josep*, *Jau-me*, *Miquel*, etc., i evidentment el femení per excel·lència, *Maria*. Però el fet és que aquesta mena de *noms únics* medievals tan aviat podran acabar essent noms de pila (sobretot quan passen a ser nom de sant o santa, i agafen volada) com podran, també, ésser emprats com a cognoms,

principalment per la via dels patronímics: són aquells típics *Martínez* i *Fernández* del castellà (en el seu moment ‘fill de Martín, de Fernando, etc.’) que, en català, per contra, tendien a ser reutilitzats directament, sense cap mena de sufix ni de canvi formal –vet aquí que tenim *Martí* o *Ferran* (o *Pere*, o *Joan*, o *Jaume*, etc.) en tant que cognoms, al costat dels respectius i ben coneguts noms de pila.

Però seguim endavant amb els noms concrets del document cerverí de l’any 1026. He apuntat abans que, si n’havíem de fer dos blocs, un seria el dels personatges locals (aquells nou noms corresponents a vuit persones, comentats adés) i un altre el dels d’àmbit general o comtal. I bé, anant a aquests darrers constatem que la proporció entre germànics (visigòtics) i llatins (romànics) es manté, però amb una major tendència a l’equilibri: són una certa majoria els primers (cinc) i apareixen amb una proporció no gens negligible els segons (quatre). Val a dir que, entre aquests quatre no germànics (llatins, *catalans* en el sentit romànic), dos són repetits de la llista anterior (però corresponent a persones diferents: és una mera coincidència, per tant); es tracta de la comtessa “Sancia” (a les signatures “Sanciae”, forma declinada) i de “Bonifili”, segon nom o *cognom* del clergue i jutge que redacta (i signa) el document. Els altres dos d’aquesta mena són “Pontii” (*Ponç*, del llatí *Pontius*), primer nom d’aquest mateix personatge (*Ponç Bonfill*, doncs), i “Borrelli” (nom del comte Borrell, que identifiquem amb l’adjectiu *borrell* ‘roig’, procedent del llatí *burrellus* ‘vermellet’). Al seu costat, els antropònims germànics del document són els de la comtessa *Ermesinda* o *Ermesenda* (“Ermesendis”, i “Hermessindis” a les signatures), el seu fill el comte *Berenguer* (“Berengario”) i el també comte *Ramon* (“Raimundi”), a més evidentment del rei francès *Robert* (“Rodbarius regis”), el nom del qual hi consta tan sols als efectes de la datació, com era usual a l’època.

I això és tot? No: a la signatura del final del document, al costat dels noms de les comtesses Ermessenda i Sança –una bona mostra del poder femení de l’època, val a dir-ho– i del de Ponç Bonfill –és de la seva mà que es redactà materialment el document: caldria agrair-li-ho–, ens apareixen encara uns altres tres personatges, en qualitat de testimonis, els noms dels quals són també força interessants. D’entrada, perquè tots tres tenen, en aparença, nom i cognom (cosa poc freqüent, com hem vist), però a més a més resulta que llurs *cognoms* corresponen sense excepció a poblacions relativament properes, de manera que queden una mica a mig camí entre aquelles dues categories (els *locals* i els *comtals*) i, d’altra banda, s’obre un dubte raonable sobre la naturalesa d’aquests cognoms: eren veritables cognoms o simplement, en aquell moment, tan sols indicaven la procedència real dels individus en qüestió? Podria ser.

Estic referint-me –concretem-ho– a *Gombau de Besora* (al document llatinitzat com “Gondeballi Bisorensis”), a

Guillem de Lloberola (“Guillemi de Lupariola”) i a *Miró de Ponts*, o *de Castellponts*, o *del castell de Ponts* (“Mironis de Castripontibus”). No hi ha cap dubte sobre la identificació de *Lloberola* com la població i antic terme de l’actual municipi de Biosca, ni tampoc sobre la del *castell de Ponts*, atès que és precisament un castell, les ruïnes del qual s’aprecien encara a prop de la molt restaurada col·legiata de Sant Pere de Ponts (amb el mil·lenari celebrat fa ben poc, el 2024), allò que donà origen i presideix la vila de Ponts, cocapital del Mig Segre. Per contra, podem dubtar si *Besora* fa referència a una de les entitats de poblament del dispers nucli de Navès, al Solsonès, o bé si ens n’hem d’anar a la comarca natural del *Bisaura*, entre Osona i Ripollès, on hi ha, entre altres, els municipis de Sant Quirze de Besora i Santa Maria de Besora, amb un antic *castell de Besora* al capdamunt. Sigui com sigui, és clar que com a testimonis actuaren aquests tres personatges procedents de llocs vinculats amb la mateixa frontera comtal que s’enfortia a Cervera aquell 1026, o bé del comtat d’Osona (i bisbat de Vic) que en promovia l’assentament. Però, deixant de banda els cognoms toponímics que acabem de comentar, quins noms duïen aquests tres testimonis? Doncs una vegada més, dels més típics de l’època: tots tres d’estirp visigòtica, ara sense excepció. L’un, *Miró*, ja l’hem vist abans (si bé afegim-hi que té relació amb *Mir* i el seu diminutiu *Miret*, igualment cognoms ben presents a la nostra àrea); els altres dos, *Gombau* i *Guillem* –molt més freqüent el segon que el primer, com és obvi–, no hi ha dubte que provenen del mateix cabal germànic de noms que tanta fortuna feu a l’alta edat mitjana.

Tot plegat, en definitiva, integrant en una visió conjunta els topònims i els noms dels personatges comtals i els de les persones de la zona (entre ells els primers cerverins o cerverines!) que apareixen al document fundacional de Cervera, tenim un reflex prou fidel del que era, en termes onomàstics (i, per tant, d’identitat), la Catalunya encara a mig fer del primer tram del segle XI, de poc després de l’any 1000: una gent arrelada a la terra però conscient d’un passat probablement mitificat, i uns llocs que s’anaven desvetllant i entrellaçant en una teranyina que s’assembla molt a la natura i, al mateix temps, a la història.

MIL·LENARI
D CERVERA